

Література

1. *Іващенко Л. О.* Організація додаткового (за вибором) навчання з економічних дисциплін // Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції «Наукові засади економіки та управління освітою». — АПН України, КНЕУ, Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди. — К., 2004. — С. 47—51; *Іващенко Л. О.* Впровадження інновацій у процесі організації додаткового навчання з економічних дисциплін (за вибором). — Хмельницький технологічний університет, 2006; *Іващенко Л. О.* Інноваційні підходи при вивченні економічних дисциплін (за вибором). // Матеріали науково-метод. конф. «Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів» — К.: КНЕУ, 2005. — С. 105—107; *Іващенко Л. О.* Дидактичні умови додаткового вивчення економічних предметів за вибором у загальноосвітніх закладах // Географія та основи економіки в школі. — № 2. — 2007.
2. Бізнес-тренінги для економістів / Навч. посібник. За ред. Ковальчук Г. О. — К.: КНЕУ, 2007. — С. 8—12, 285—300.

В. М. Ігнатенко, старш. викл.,
О. Д. Шаранов, канд. техн. наук, проф.,
кафедра інформатики

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТА У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Опис поведінки систем, елементи яких здійснюють індивідуальне цілепокладання, є надзвичайно важким завданням. У першу чергу це стосується аналізу функціонування соціально-економічних систем, як наслідку діяльності людини, а також систем навчання, як підсистем соціально-економічних систем.

У цих системах цілепокладання, як елемент людської діяльності є важливою стороною існування таких систем. Важливість цілепокладання полягає в тому, що перетворюючий, цілепокладаючий спосіб існування таких систем сильно ускладнює взаємодії людини та наколишнього середовища на індивідуальному рівні. Адаптивна, реагуюча поведінка людини становиться неможливою. Звідси стає очевидним, що реалізація потенцій людини вимагає складних форм індивідуальної поведінки й цілепокладання.

Розглянемо цілепокладання у слідуючому базисі: а) світ цілей альтернативний; б) вибір повинен бути антиномічним, тобто слід виходити з того, що крайні позиції вибору логічно несумісні; в) принцип невизначеності, тобто стверджується, що в момент цілепокладання хоча б один з елементів цілепокладання невизначений; г) передбачується потреба прийняття у процесі вибору вольового рішення, викликаного принциповою неможливістю вибору (хоча б за рахунок неповної визначеності); д) принцип вільного структурування та інтерпретації вибору.

Цілепокладання людини передбачає, що в людській поведінці особливу роль набирає усвідомлення майбутнього, свідомо поставлені орієнтири дій. Система суспільних відносин виробляє інструменти для задоволення індивідуальних потреб. Багатофункціональність цих соціальних інструментів вносить деяку невизначеність у задоволення цих потреб. Тому при виборі стратегії цілепокладання індивід часто несвідомо орієнтується на історично вироблені механізми індивідуальної поведінки, що перевірені і випробувані родовим, культурним і соціальним досвідом людини. Цілі можна ділити на породжувані самим суб'єктом і на ті, що задаються ззовні. Одне з призначень навчання і полягає у поступовому переході студента від зовнішнього способу цілеутворення до внутрішнього, що іменується в поведінкових термінах як розвиток самостійності. Несвідоме орієнтування індивіда, що навчається в освітніх системах, показує повну відсутність у нього цілепокладання, як важливого елемента людської поведінки й існування у суспільстві.

Розглянемо ці механізми і стратегії індивідуальної поведінки індивіда, маючи на увазі насамперед студента, як активного суб'єкта освітньої системи.

По-перше, стратегія може бути екстремальною. У такому разі дії будуть спонтанні, як акт волі, що здійснюється всупереч розуму вибору. Індивід звужує систему орієнтирів, за рахунок тих орієнтирів, які не вписуються в його систему цінностей.

По-друге, стратегія цілепокладання в умовах невизначеності повинна базуватися на формуванні індивідуальної психологічної гнучкості, яка забезпечить адаптивну незалежність від змін середовища, дозволить індивіду швидко і ефективно корегувати свої плани і задачі з урахуванням змін у внутрішніх і зовнішніх обставинах. Особливо небезпечним є використання «оптимізаційного» підходу. Така стратегія веде до відкидання невибраних альтернатив, до звуження спектру дій індивіда, роблячи кожен наступний крок вимушеним і все менш успішним у нових умовах.

По-третє, цілепокладання може виглядати при певних умовах, як акт вільного вибору. Розглянемо ці умови.

Вільна постановка цілі повинна не залежати від зовнішніх обставин, це є проблема неперервного ланцюга внутрішніх причин, визначеностей посталих потреб, намаганнями індивіда. Вільна постановка цілі може залежати від обмежень, яке накладає на індивіда майбутнє. Чим більш постановка цілі залежить від оцінки її досягнення, від особистих можливостей, від наявності і характеру засобів, тим сильніше це обмеження. Життя індивіда обмежене, через це він змушений розташовувати свої цілі і цінності в деяку ієрархію, визначати для себе їх пріоритети. Чим меншим становиться життєвий ресурс, тим жорсткішою стає система цінностей індивіда, тим менше становиться елементів у ній. Отже необхідною умовою вільного вибору є подолання вищеперерахованих обмежень.

Основним принципом, механізмом вільного вибору індивіда є альтернативність, альтернативна побудова життя, системи цінностей. Чим жорсткіша буде система цінностей, тим більшого успіху зможе досягти індивід у досягненні поставлених цілей.

Вільний вибір передбачає, що у системі цілепокладання діє принцип невизначеності. Цей принцип означає, що серед елементів цілепокладання індивід намагається як мінімум один залишити невизначеним. Чим більше невизначених елементів цілепокладання, тим більша можливість вільного вибору.

Вільний вибір передбачає «випадковість» — момент реалізації максимальних внутрішніх можливостей людини. Внутрішні ресурси індивіда — це перш за все потенції, які можуть бути виявлені, оцінені і актуалізовані лише в ситуації їх необхідності. Така ситуація необхідності виникає у студента в процесі навчання повсякчасно. Саме у процесі навчання студент може реалізовувати свої, відомі йому потенції, і відкривати ще невідомі для його самого свої внутрішні потенції. Бажано вказати студенту на цю можливість, акцентувати його увагу на цьому. Єдиний спосіб розширення можливостей, це створення ситуації, коли старих, «відомих» можливостей вже недостатньо. В житті такі ситуації створюються рідко, через це бажано виявляти невідомі потенції студента за допомогою викладачів.

Вільний вибір пов'язан також з часом. Аналіз виміру часу, як одного з елементів цілепокладання, не має значення при раціональному прийнятті рішень. При раціональному виборі наше теперішнє життя містить ціну, сплачену нами на сьогоднішній день. У майбутньому наше життя міститиме також і вартість, сплачену

між сьогоднішнім днем і майбутнім. В умовах ірраціонального вибору проблема часу займає надзвичайно важливе місце. Невизначеність вибору сильно звужує наші майбутні можливості, а витрачений час в умовах невизначеності немає вартості.

Такі основні умови цілепокладання, як акту вільного вибору.

А. В. Ільєнко, асистент,
кафедра управління персоналом

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПРИ РОБОТІ В МАЛИХ ГРУПАХ

Одним із напрямів активізації студентів на семінарських заняттях з дисципліни «Економіка праці та соціально-трудові відносини» є робота у малих групах. Аудиторія ділиться на групи по 3—6 чоловік. Кожна з груп отримує власне завдання, яке має виконати за 10—20 хв. та презентувати. За відповіді на питання проблемного чи дискусійного характеру від учасників інших груп чи викладача, кожен студент групи може отримати додаткові індивідуальні бали. Однією із усталених умов поділу студентів на малі групи є те, щоб склад учасників у команді був змінним під час виконання різних завдань. Поділ студентів на групи за власним бажанням, як правило, призводить до того, що 1—2 студенти у кожній малій групі не працюють. Це пов'язано з тим, що студенти мають різний рівень знань. Тому працюють найбільш активні і відповідальні, які прагнуть отримати кращу загальну оцінку для групи.

З метою активізації студентів, на нашу думку, доцільно здійснювати поділ на групи за рівнем знань студентів. Завдання для малих груп можуть бути диференційованими за рівнем складності, але необхідною умовою є те, що кожна група може отримати максимальну оцінку за якісно виконане завдання й індивідуальні бали за відповіді на додаткові запитання. Це дозволяє мотивувати студентів з різними рівнями знань.

Зокрема, слабкі студенти у малій групі, по-перше, «не відсиджуються», а починають працювати, щоб не отримати негативну оцінку, оскільки більшість у групі мають однаковий рівень знань; по-друге, починають готуватися до наступних семінарських за-